

Některé etické a právní otázky v našem oboru (6)

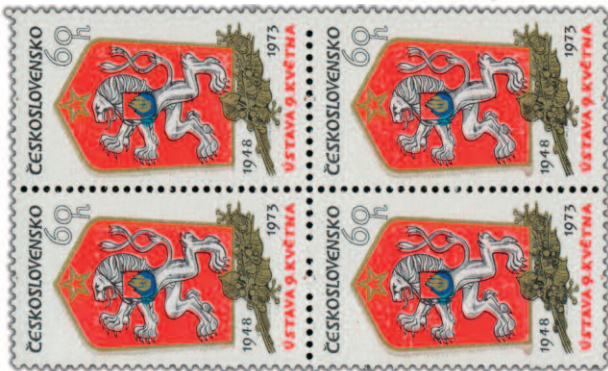
Oproti situaci popsané v minulých třech pokračováních, v níž zjevně hrály roli politicky citlivé okolnosti (Svoboda byl hrdinou osvobozovacího boje, posledním představitelem Pražského jara ve vedení státu a nyní už těžce nemocným starcem, na jehož straně jistě stály sympatie veřejnosti, když musel ne dobrovolně postoupit prezidentskou funkci Husákoví, představiteli normalizace), jiné očividné krádeže z tiskárny známek takové následky neměly, i když byly odhaleny.

FRANTIŠEK BENEŠ

Jde zejména o zkoušky papíru a zkoušky barev, prováděné v sedmdesátých letech.

Zkoušky papíru

Sem spadají známky 10 Kčs Lidová architektura, 60 h Slovenské lidové drátenické řemeslo a 25. výročí Ústavy, z let 1972-73, na papíru oz s tropickým lepem.

Tyto známky na papíru oz s tropickým lepem jsou vzácné i jako jednotlivé, ve čtyřbloku se vyskytují jen ojedinelé.

Nešlo o vydané známky, ale o zkoušky tisku na novém papíru, dodaném z Velké Británie, který měl tropický lep a zvlášť upravený povrch, do nějž se však špatně vpíjela barva, a tak nakonec nebyl pro tisk známek schválen. Všechny tři se vyskytují jen v nepatrném počtu exemplářů a zajímavou okolností je, že je distribuovala trojice známých pražských filatelistů (každou jeden, z toho „dráteníky“ vystavovatel A. Mysliveček, ředitel Státní inšpekce spojů na ministerstvu spojů, pod které spadala Čs. pošta, a „chaloupky“ znalec SČSF J. Kulda).

Podle protokolu tehdejší VB je získávali od nám už dobře známého ing. Vavřína, vedoucího oddělení kontroly závodu 03 – tiskárny známek, ve věci byl zapleten i mistr v úseku tisku známek Sochor a další pracovníci. Na rozdíl od politicky podbarveného a v minulých pokračováních popsaného případu (který ale nastal až o několik let později) tady účastníci vyvázli lépe – a škoda i tentokrát byla vyjádřena jen v nominální hodnotě, nebo snad dokonce v ceně sběrového papíru.

Zkoušky barev

Stejně pozadí a původ jako vynesené zkoušky papíru mají zkusmé tisky známek tištěných rotačním ocelotiskem kombinovaným s hlubotiskem v odlišných barvách, popř. odstínech. Je jich výrazně více, než zkoušek papíru, a ne všechny jsou katalogizovány. My si nyní ukážeme alespoň některé nejznámější.

Pof. č. 1905 ZT - oranžové orámování místo zeleného.

Pof. č. 1906 ZT - světle fialové orámování místo tmavého.

Pof. č. 2108 ZT - ocelotisk zelený místo modrého (tzv. zelené letadlo).

Pof. č. 2245 ZT - zelené auto místo modrého.

Pof. č. 2297 ZT - světle zelený nápis místo tmavého.

Pof. č. 2186 ZT - název státu a hodnota známky
fiolové místo modré.

Pof. č. 2186 ZT - název státu a hodnota známky
modré místo tmavé, měsíc zelený místo růžového.

Pof. č. D103 ZT - žlutý ornament místo oranžového.

Výskyt čtyř- a větších bloků naznačuje, že zkoušek barev uniklo na trh víc, než jen nepatrné množství - a je otázkou, zda některé nepocházejí z průběhu schvalování na Federálním ministerstvu spojů či Čs. poště.

Skartace

Mohutným zdrojem výrobních vad a nevydaných známek bylo u nás po dlouhá desetiletí skartační řízení. Ukázali jsme si to už na případu prvorepublikové emise PČ 1919 a není důvod pochybovat, že podobně, byť v menším rozsahu, to bylo i u dalších vydání. Ještě běžnější to pak bylo v 60. a zejména v 70. a 80. letech, kdy si k zařízením provádějícím skartaci zřejmě našli cestu filatelisté, kteří z něj získávali „zachráněné“ známky. Společným rysem většiny z nich je, že jde obvykle o špatně provedené soutisky barev, bez lepu, na silně rozmočeném papíru. Z toho lze soudit, že jde o materiál vytažený z holendru, zřejmě po odjezdu skartační komise.

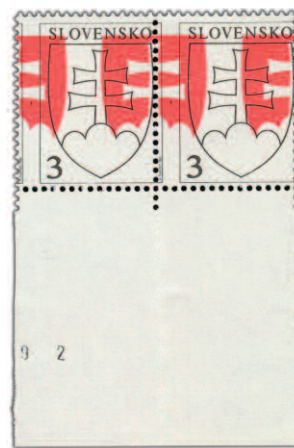
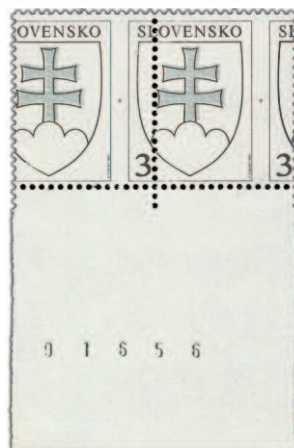

Malá ukázka známek „zachráněných“ ze skartace.

Při této příležitosti malá odbočka s popisem průběhu skartace. V tiskárně byly vyražené tisky shromážděny (šlo většinou o celé archy) a skartační komise je spočítala, zabalila do svazků po jednom nebo dvou tisících, ty vložila do pytlů, které pak byly zaplombovány (to měl v první polovině sedmdesátých let na starosti vedoucí kontroly ing. Vavřínek, o němž jsme se v protokolech popsanych v předchozí kapitole dočetli, že svého postavení zneužíval a materiály určené ke skartaci odcizoval). O průběhu byl sepsán protokol. Když se nashromáždilo dostatečné množství pytlů s materiálem určeným ke skartování (obvykle šlo o objem zhruba jedné Avie), byly v určený den naloženy na skříňový nákladní automobil, a ten v doprovodu osobního auta s komisí dohlížející na vlastní skartování (byl v ní obvykle náměstek DOS nebo TÚS pro bezpečnost a dohled nad tiskem známek, pracovník dozoru nad tiskem poštovních známek a referent z ÚŘS) odjel do papírny ve Štětí u Mělníka. Ta tehdy vyráběla běžné papíry, a v odděleném provozu i papíry s bezpečnostními prvky. Skartační zařízení bylo umístěno samostatně. Šlo o velkou vybetonovanou jámu, do níž vtékala voda a v níž byl umístěn takzvaný holendr, tedy zařízení na rozemletí starého papíru, v němž s vodou vzniká kaše, která se používá jako surovina pro výrobu nového papíru. Nákladní automobil k jámě nacouval a jeho obsluha za dozoru komise otevírala jednotlivé pytle a jejich obsah házela do zařízení. To si můžete představit jako obrovský drtič na větve. Ozubená kola drtila namočené balíky archů na papírovou kaši. Po vyložení celého nákladu komise za doprovodu pracovníka papírny přešla k výtoku z holendru, aby se přesvědčila, že k rozemletí opravdu došlo. Výtokem byla odváděna voda obsahující rozdrčenou papírovinu, v níž byly obsaženy malé kousky rozemletých známek. Občas se stalo, že část archu rozcupována nebyla, takže v kaši zbyly větší kousky známek nebo dokonce sem tam známka celá (obvykle nějak poškozená), se silně rozmáčeným, hadrovitým papírem. Holendr pracoval i několik dní nepřetržitě, byly v něm likvidovány makulatury z různých tiskáren, sběrový papír, remitendy novin a časopisů z PNS a podobně, takže likvidace poštovních známek byla jen nepatrnou součástí jeho činnosti.

Jednak z odtoku, pokud se v něm objevily nedostatečně rozemleté známky, a možná i přímo z jámy (například podběrákem nebo sítkou na motýly) byly některým z místních pracovníků vyloveny dosud nerozmočené a nerozemleté kusy, usušeny a prodány filatelistům. Bylo jich tolik, že se jejich cena dlouho pohybovala v řádu desetikorun. Výjimkou jsou nevydané známky 1 a 2 Kčs Olympijské hry Los Angeles 1984, které pro atraktivnost námětu přes bídný stav dosahují ceny až dvacet tisíc korun za kus (a dvoukoruna dokonce ještě výrazně více)!

Ne všechny ke skartaci určené známky však stihl takový osud. Některé byly nepoškozeně odcizeny dříve, takže se vyskytují v nepoškozeném stavu, se svěřím lepem. Příkladem jsou zjevně makulturní kusy se silně posunutým soutiskem barev a posunutým zoubkováním, z údobí ČSSR zmírně emise Okna 1977 a Česká televize 1978, z České republiky Včelí úly z roku 1999. ze Slovenska 3 Kčs Státní znak 1993.

Záhadné nezoubkované či zoubkované jinan

Otazníky se vyskytují kolem původu nezoubkovaných aršíků a malých přepážkových listů (obvykle čtyřbloků), které se ojediněle vyskytují u emisí ze šedesátých až osmdesátých let; nejznámějšími jsou aršík Montreal 1967, PL 2 Kčs Osaka 1970 a 2 Kčs Umění 1976, vyskytují se ale i další. Prodávající o nich obvykle tvrdí, že byly zakoupeny na té a té poště a jde tedy o přehlédnutí výstupní kontroly. Samozřejmě to není vyloučeno, ale já o tom u většiny pochybuji. Vede mě k tomu zkušenost, kdy jsem se například s PL 2229 (Kytice) setkal ve sbírkách filatelistických funkcionářů, kteří byli dávání do souvislosti s už zmíněnými „extrabuřty“ rozdávány VIP na výstavě v roce 1962, a hovoří o nich také protokoly z vyšetřování vedeného v souvislosti s krádežemi známek v tiskárně (podle nich byl jeden nezoubkovaný čtyřblok nalezen „v trezoru obhospodařovaném vedoucím OTK závodu 03“, spolu s dalšími obdobnými materiály).

Ještě větší pochybnosti - ze stejných důvodů - u mě budí výskyt nezoubkovaných známek 60 h Ležáky 1962 (podle pamětníků může jít o nezoubkovaný arch zapůjčený poštou na výstavu a tam zaměněný za zoubkovaný), aršíku Montreal 1967, desetibloku 1 Kčs Znak Prahy 1968 a některých dalších.

Samostatnou kapitolou jsou malé PL s perforací provedenou odlišným rámcem nebo rámci, počínaje nejvyšší hodnotou série Umění 1967 jen s jedním kuponem, přes desetiblok 60 h Lexa 1976 bez přesahujících perforačních otvorů, po 3 Kčs Umění 1986, vyskytující se dokonce ve třech úpravách - a existují i další. Věřím, že část z nich vznikla nedopatřením, ale nepatrný výskyt některých vyvolává pochybnosti, zda nemohlo jít o vnesené kusy záměrně zhotovené pro filatelisty.

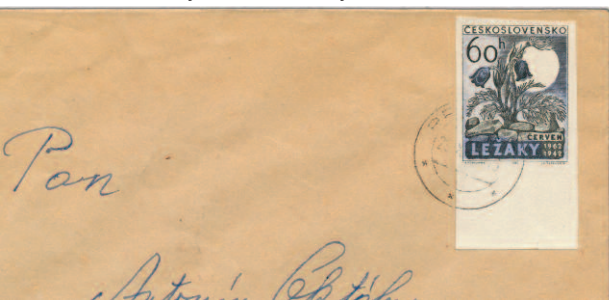
Úplně jistý si nejsem ani u prvního aršíku ČR - Velký státní znak 1993 - s posunutým ořezem. Znalec Pavel Pažout objasnil, jak k nestandardnímu oříznutí došlo (u kusů určených k roztrhání pro výrobu NL a FDC ušetřilo jednu pracovní operaci), že by je však v tak velkém počtu přehlédla výstupní kontrola, se mi nezdá - celkem se totiž vyskytlo osm balíčků. Bezpečně víme, že všechny byly zakoupeny v roce 1994 u filatelistické přepážky pražské Hlavní pošty, později jsem však viděl jeden nerozbalený balíček, na němž vzadu scházel otisk razítka tiskárny...

Úmyslné odlišné typy?

Už od padesátých let se mezi specializovanými sběrateli traduje, že některé výrazné odlišné typy a „deskové vady“ - například Destinnová 1953, tři hodnoty série Kroje 1955, smuteční aršík Zápotocký 1957, 60 h Országh 1961 či výrazné DV v přetisku ČSSR mistrem světa 1972 - nevznikly náhodou, ale úmyslným zásahem pracovníka tiskárny. Nahrávat této domněnce má i jejich umístění v archu - u zmíněného Országha v levém dolním čtyřbloku. (U něj navíc byla tato odlišnost zasvěceným známa už přede dnem vydání. V této souvislosti je velmi zajímavá informace z protokolu „O šetření ztráty známek ze skříně v závodě 04-ústřední sklad TÚS, odd. P/22-filatelie“, které bylo provedeno v roce 1979. Bylo zjištěno, že schází především jedna položka - 2.150 kusů známek 60 h Hvězdoslav z roku 1961, nebo-li náš Országh...)

Cílem mělo být zatraktivnění naší známkové produkce pro sběratele, ale i možnost, aby si informovaní včas tyto odlišnosti opatřili za nominál, a pak vydělali jejich prodejem. Osobně mi tato hypotéza připadá přitažená za vlasy a nikdy jsem jí nepřikládal váhu (Destinnovou a Kroje pokládám za označení desky). V tomto článku ji na okraj zmiňuji proto, že pokud by na ní bylo něco pravdy, šlo by samozřejmě o nekorektní přístup, zřejmě nikoli vydavatele, ale buď výrobce na základě požadavku distributorů, tedy Pořísu a Artie, nebo samotných filatelistů, v jejichž zájmu by jednal některý z pracovníků tiskárny.

Podobná pochybnost se traduje kolem vzniku populární výrobní vady známky 50 h Osvozená republika 1920 „bez hlavy“. I u ní se výrobně těžko vysvětlitelná odlišnost nachází v levém dolním čtyřbloku, a to u velmi malé části nákladu. Z upotřebených kusů a celistvostí přitom víme, že se prakticky všechny vyskytují s razítkem pošty Ústí/L 1, a všechny vykazují znaky filatelistického použití.

Materiály téměř současně

Dosud jsme hovořili především o známkách z údobí ČSR I, II a protektorátu. Materiály nejasného, nebo přímo pochybného původu se ale vyskytují i u emisí ČR a Slovenska, tedy těch vydaných v posledních dvaadvaceti letech. O makulatuře emise Včelí úly, aršíku s posunutým ořezem a slovenském znaku jsem se už zmínil. Dalším příkladem jsou obrazové celinové dopisnice s vynechanými barvami, které jsou známy v nerozřezaných dvojicích – ty jistě na poště koupit nešlo.

Samostatnou kapitolu tvoří známky vydané v úpravě s kupony pro přitisky, u nichž se vyskytuje tolik odlišností, až to vyvolává podezření, zda si některý z jejich objednatelů nenašel cestičku do tiskárny Optys, kde mu je zhotovili „na zakázku“.

O pestrosti variant - někdy jen těžko pochopitelné - se můžete přesvědčit v letošním vydání katalogu Pofis.

ČESKÁ REPUBLIKA **Růže nad Prahou (I)**

26. 3.; K. Zeman; OF; TF 2x (9 + 12K); HZ 12 3/4 : 13 1/2; papír fl-sp-OF (V1, V2) a fl-an-OF (V2, V3, V4).
Náklad: 0,831 mil. FDC nebyly vydány / NL 9,-
květy růže a Praha

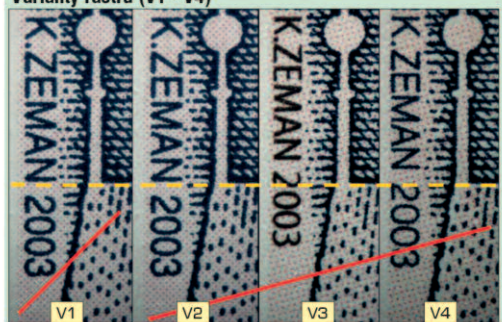
	**	⊙	⊖	PL (9+12 Ks)	
				**	⊖
354 6,40 Kč víceb., V1	7	3,50	0,50	63	28 5
K354 ☐ nebo ☐	7	3,50	0,50		
S354 (1+K+1)	14	7	1		

Ceny jsou uvedeny pro K1; cena s K2, K3 nebo K4 + 50 %.

Přepážkový list známky č. 354 (se standardními kupony).

Varianty rastru (V1 - V4)

V1 - jemný rastr, červená pod úhlem 45°, nápis modrý

A co teprve fantaskní tisky na automatových známkách, u nichž si lze jen těžko představit, že by automat po vhození desetikoruny vydal nerozřezanou patnáctipásku známek potištěných nejružnějším nápisem a nominál. I takové se ale vyskytují, jsou nabízeny na trhu a nacházejí své kupce.

Otazníky samozřejmě vyvolávají občasně nálezy nezoubkovaných aršíků (českých i slovenských), o nichž jejich majitelé obvykle tvrdí, že je zakoupili náhodně na poště. Vyloučit se to nedá, ale ani potvrdit - jistě sebou neměli notáře, aby jim to dosvědčil (to je samozřejmě pokus o vtip). Ostatně by nebylo složité zapojit do akce sprátenou pracovníci pošty a na přepážce sehrát před svědky divadlo s nálezem nezoubkovaného aršíku, ve skutečnosti získaného pokoutně a do běžných známek jenom podstrčeného.

Pokud se ale objeví nezoubkovaný aršík či malý PL v nerozříznuté dvojici, nebo dokonce v celém tiskovém listu, tady by už tvrzení o nákupu u přepážky nevěřil ani nejnaivnější důvěřivec. Kde se taková věc mohla vzít? Možností je řada, ale není snadné připadnout na nějakou korektní.³⁾ V tiskárně, na poště, u vydavatele (tí se v průběhu let měnili, byla jimi ministerstva hospodářství, informatiky, průmyslu a obchodu), ale ať by to bylo, kde bylo, nikde by taková věc neměla zůstat v soukromých rukách. Neměla, ale zůstala, jak je to u nás ostatně tradicí už bezmála sto let, což jsme si v tomto článku podrobně ukázali. A právě tyto nejnovější materiály nás přivádějí k otázce, jak k nim vlastně přistupovat?

POKRAČOVÁNÍ

³⁾ Samozřejmě nemůžeme vyloučit nějaký zcela nestandardní dar na ředitelské nebo ministerské úrovni, což je ale možnost spíše hypotetická a nic jí dosud nezasvědčuje. Na druhé straně z minulosti víme, že takové nepravděpodobné případy nastaly. Za první republiky to byly například nerozříznuté svíslé pásky svitkových známek Krajinky použité jako dar pošty při filatelistické výstavě, série Tyrš 1932 a Nitra 1933 s dolními kupony v ministerských dárkových albech, emise Jubilejní 1928 a letecké hodnoty 5 a 20 Kč 1930 s odlišnými perforacemi, hodnoty 1 Kč Nitra 1933 a Orlík a Křivoklát 1932 v meziarších, nezoubkovaný aršík Bratislava 1937 a mohli bychom pokračovat. Po válce na tradici nezoubkovaných známek jako oficiálních darů za Slovenského státu navázaly Služební 1945. Naprosto kuriózní a veřejnosti mnohdy neznámé jsou četné dary ministra Neumanna prezidentu Gotwaldovi a jeho zeti ministru Čepičkovi z konce 40. let, zhotovené pro ně někdy v jediném exempláři - například knihy, v nichž jsou vytištěny nezoubkované čs. známky (už jsem se o nich zmínil). O případech darů v podobě nezoubkovaných a nehotových známek a aršíků v souvislosti s výstavou Praga 1962 jsme už také hovořili - tady šlo mimo jiné dokonce o nezoubkované nerozříznuté desetibloky! Nečekané a málo známé případy však nastaly i v České republice. Pro autory byly například v počtu pouhých několika kusů zhotoveny příležitostné tisky bez čísla, ale s vytištěným označením Autorský tisk. Pro novináře nechala generální ředitelka České pošty v roce 2010 z původních tiskových podkladů vytisknout v nepatrném nákladu (snad jen několik desítek kusů) nezoubkované aršíky na samolepicím papíru, obsahující neupotřebené známky Fífinka a Mucha E a Z (obr. vpravo). Jistě by bylo užitečné zmapovat produkty ministerstva informatiky (například málo známé pamětní listy). A otázkou je, zda v počátcích známkové tvorby České republiky (a samozřejmě i Slovenska) nemohly některé osoby (například autoři, funkcionáři resortu, vysocí představitelé nově vzniklého státu apod.) při schvalování (nebo jinou cestou) obdržet celé nerozdělené tiskové listy.

Nezoubkovaný tiskový list slovenského aršíku Štúr 1995.

Na Slovensku v éře ministra dopravy, pošt a telekomunikací Alexandra Rezeše (1994-97) došlo k některým experimentům, například k ražbě zlatých známek v nepatrném nákladu (píšeme o nich na další straně), které naznačují tehdejší ochotu resortu k netradičním postupům. Zkušenost nám přitom říká, že ne o všem se sběratelé dozvědí neprodleně, takže není vyloučeno, že nás ještě nějaká překvapení - z Česka i ze Slovenska - čekají.

PROPAGAČNÍ TISK ČESKÉ POŠTY K ZAVEDENÍ PÍSMENOVÝCH ZNÁMEK

Na chystanou tiskovou konferenci k vydání prvních písmenových známek připravila Česká pošta pro účastníky propagační tisk PRT 1 (v nákladu údajně cca 50 kusů) v podobě nezoubkovaného aršíku rozměru 148 x 105 mm se všemi třemi chystanými známkami vytištěnými z původních podkladů (pouze Fífinka má o něco hrubší rastr), na samolepicím papíru oz, s průsekem naznačeným tiskem. PRT 1 se vyskytuje samostatně, nebo nalepený na deskách, v nichž byly připraveny materiály pro účastníky konference.

Detail záznamu z katalogu POFIS.

PÍSMENOVÉ ZNÁMKY A, E, Z
UVEDENÍ NA TRH
28. DUBNA 2010

Fífinka A, Mucha E a Z
PRT 1 (z 28. 4. 2010) a) samostatně -,- b) nalepený na deskách -,-